

Záverečná karta projektu

Názov projektu Evidenčné číslo projektu **APVV-15-0012**

Psychosociálny vývin detí s emocionálnymi a behaviorálnymi problémami v systéme starostlivosti - longitudinálna štúdia.

Zodpovedný riešiteľ **doc. Mgr. Zuzana Dankulincová, PhD.**

Príjemca **Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach - Lekárska fakulta**

Názov pracoviska, na ktorom bol projekt riešený

1. Ústav psychológie zdravia a metodológie výskumu, Lekárska fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Názov a štát zahraničného pracoviska, ktoré spolupracovalo pri riešení

1. University of Groningen, Holandsko
2. Univerzita Palackého v Olomouci, Česká Republika
3. Masarykova univerzita v Brne, Česká republika

Udelené patenty/podané patentové prihlášky, vynálezy alebo úžitkové vzory, ktoré sú výsledkami projektu

-

Najvýznamnejšie publikácie (knihy, články, prednášky, správy a pod.) zhrňujúce výsledky projektu – uveďte aj publikácie prijaté do tlače

1. Dankulincová Z., Bosáková L., Filákovská D., Husárová D., Kopčáková J.: Cesta labyrintom: Dospievajúci s emocionálnymi problémami a problémami v správaní v systéme starostlivosti. Košice: Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2020. ISBN 978-80-8152-921-4.
2. Kostičová M., Husárová D., Dankulincová Veselská Z.: Difficulties in Getting to Sleep and their Association with Emotional and Behavioural Problems in Adolescents: Does the Sleeping Duration Influence this Association? International Journal of Environmental Research and Public Health 2020, 17(5): 1691.
3. Lackova Rebičova M., Dankulincova Veselska Z., Husarova D., Klein D., Madarasova Geckova A., van Dijk J.P., Reijneveld S.A.: Does family communication moderate the association between adverse childhood experiences and emotional and behavioural problems?. BMC Public Health 2020, 20(1): 1-7.
4. Paclikova K., Dankulincova Veselska Z., Madarasova Geckova A., van Dijk J.P., Reijneveld S.A.: Adolescent enrollment in psychosocial care: do parents make a difference? International Journal of Environmental Research and Public Health 2020, 17: 7066.
5. Lacková Rebičová, M., Dankulincová Veselská, Z., Husárová, D., Madarasová Gecková, A., van Dijk, J.P., Reijneveld, S.A. The number of childhood experiences is associated with emotional and behavioural problems among adolescents. International Journal of Environmental Research and Public Health 2019, 16:2446.
6. Macková J., Dankulincová Veselská Z., Filákovská Bobáková D., Madarasová Gecková A., van Dijk J.P., Reijneveld S.A.: Crisis in the Family and Positive Youth Development: The

Role of Family Functioning. International Journal of Environmental Research and Public Health 2019, 16:1678.

7. Paclikova K., Dankulincova Veselska Z., Filakovska Bobakova D., Palfiova M., Madarasova Geckova A.: What role do family composition and functioning play in emotional and behavioural problems among adolescent boys and girls? International Journal of Public Health, 2019, 64(2):209-2017.

Uplatnenie výsledkov projektu

Predkladaný projekt svojimi výsledkami pomohol priniesť chýbajú dôkazy týkajúce sa kľúčových prvkov integrovanej starostlivosti o dospievajúcich s emocionálnymi a behaviorálnymi problémami, jej dlhodobých výsledkov a efektívnosti vynaložených nákladov od úrovne interakcie medzi adolescentmi a poskytovateľmi starostlivosti až po riadenie celého systému, vrátane jeho financovania. Jedinečnosť projektu spočívala v tom, že sa pozeral na systém starostlivosti ako na celok v celej jeho komplexnosti a použitím mixovania metód, longitudinálneho dizajnu, participatívneho prístupu a triangulácie dát priniesol v porovnaní s doterajšími štúdiami kvalitnejšie a novšie poznatky. Podarilo sa nám poskytnúť odporúčania na zlepšenie systému starostlivosti o dospievajúcich s emocionálnymi a behaviorálnymi problémami na Slovensku. Tieto znalosti sú potrebné na uvedenie si potreby lepšieho zosúladenia potrieb dospievajúcich a ich rodín a ponúkanej starostlivosti. Výsledky našej štúdie boli prezentované formou vedeckej monografie, 21 vedeckých článkov v karentovaných časopisoch, 7 pozvaných prednášok na národnej a medzinárodnej úrovni, 7 prezentácií na národných a medzinárodných konferenciách, 12 posterov na národných a medzinárodných konferenciách a 7 workshopov pre poskytovateľov starostlivosti a odbornú verejnosť. V jej priebehu boli realizované 3 dizertačné práce a vytvorené boli 2 postdoktorandské miesta. Naša štúdia mala multidisciplinárny charakter, ktorý bral do úvahy a využíval rozmanitosti vo všetkých typoch starostlivosti. Kombinoval prístupy z oblasti psychológie, psychiatrie, sociálnej práce, verejného zdravotníctva a hodnotenia zdravotných systémov.

Súhrn výsledkov riešenia projektu a naplnenia cieľov projektu v slovenskom jazyku (max. 20 riadkov)

Ciele vo všetkých fázach projektu sa podarilo naplniť. V súlade s hlavným cieľom zmapovať systém starostlivosti o dospievajúcich s emocionálnymi a behaviorálnymi problémami (EBP) sme zistili nasledovné. EBP sú najčastejšími duševnými problémami počas dospievania a ich vznik je okrem iných faktorov ovplyvňovaný aj prežívaním nepriaznivých životných udalostí. Ak sa EBP nepodchytiť včas, zvyšuje sa riziko ďalších a omnoho väčších problémov neskôr v dospelosti. Včasná a správna identifikácia EBP u dospievajúcich zohráva veľmi dôležitú úlohu pri ich riešení a dosiahnutí úspechov v poskytovanej starostlivosti. Rodičia a škola sú zvyčajne prvými iniciátormi vstupu do starostlivosti, keďže s dospievajúcimi sú v každodennom kontakte a majú tak možnosť zachytiť prípadné problémy, ktoré si vyžadujú pozornosť odborníkov. Škola je dôležitou súčasťou systému poskytujúceho starostlivosť o dospievajúcich s EBP a je prostredím, v ktorom sa mnoho odporúčaní odborníkov aj následne realizuje. Mohla by tiež vytvoriť priestor pre dialóg medzi rodičmi, školou a pomáhajúcimi inštitúciami o EBP a dôležitosti vyhľadania odbornej pomoci a následnej vzájomnej spolupráci. Dôraz by mal byť kladený na komplexnú starostlivosť, ktorú by mal v ideálnom prípade zabezpečovať zohratý multidisciplinárny tím zložený z viacerých odborníkov (psychiater, psychológ, sociálny pracovník, špeciálny pedagóg a pod.) pod jednou strechou alebo v podobe multidisciplinárnych konziliárnych tímov, schopný komunikovať a efektívne spolupracovať v prospech klientov spôsobom, ktorý nie je stigmatizujúci a nevyvoláva v klientoch zmätok a nedôveru. Školy aj poskytovatelia volajú po takýchto multidisciplinárnych tímoch aj priamo na školách, ktoré to potrebujú. Tie by umožnili odľahčiť systém starostlivosti, priniesť starostlivosť bližšie k tým, ktorí ju potrebujú, zabezpečiť včasnú identifikáciu problémov ako aj včasnú intervenciu a starostlivosť v prirodzenom prostredí dospievajúcich.

Súhrn výsledkov riešenia projektu a naplnenia cieľov projektu v anglickom jazyku (max. 20 riadkov)

The goals in all phases of the project were met. In line with the main goal of mapping the system of care for adolescents with emotional and behavioral problems (EBP), we found the

following. EBPs are the most common mental health problems during adolescence and their development is, among other factors, influenced by the experience of adverse life events. If EBPs are not caught in time, the risk of further and much greater problems increases later in adulthood. Early and correct identification of EBP in adolescents plays a very important role in addressing them and achieving success in the care provided. Parents and the school are usually the first initiators of care, as they are in daily contact with adolescents and thus have the opportunity to capture potential problems that require the attention of professionals. The school is an important part of the system providing care for adolescents with EBP and is an environment in which many recommendations of experts are subsequently implemented. It could also create a space for dialogue between parents, school and helping institutions on EBP and the importance of seeking professional help and subsequent mutual cooperation. Emphasis should be placed on comprehensive care, which should ideally be provided by a multidisciplinary team composed of several experts (psychiatrist, psychologist, social worker, special pedagogue, etc.) under one roof or in the form of multidisciplinary counseling teams, able to communicate and work together effectively for the benefit of clients in a way that is not stigmatizing and does not cause confusion and mistrust in clients. Both schools and providers call for such multidisciplinary teams directly at schools that need it. These would make it possible to ease the care system, bring care closer to those who need it, ensure early identification of problems as well as early intervention and care in the natural environment of adolescents.